

**ADABIYOT DARSLARIDA TARIQAT ARBOBI VA MUTASAVVUF SHOIR
SO‘FI OLLOYOR IJODINI INTERAKTIV METODLARDA O‘QITISH
USLUBIYATI**

Vafoqulova Go‘zal Ochilovna

*Samarqand davlat chet tillar instituti akademik litseyi ona tili va adabiyot fani
o‘qituvchisi*

Annotatsiya: *Maqolada turkiy va forsiy tillarida ijod qilgan So‘fi Olloyor ijodining asosiy yo‘nalishi, islom ma‘rifatini keng xalq orasiga yoyishi va tasavvufning insoniy kamolot bilan bog‘liq g‘oyalari yoritilgan.*

Kalit so‘zlar: *Shayxlar maktabi, islom ahkomlari, tariqat talablari, insoniy komillik, valiulloh, tariqat.*

So‘fi Olloyor— tariqat arbobi va mutasavvuf shoir. Shayxlar maktabi va Buxorodagi jo‘ybor shayxlari dargohida ta‘lim olgan. O‘z davrining barcha asosiy ilmlarini egallagan, arab va fors tillarini o‘rgangan. Buxoro xoni Abdulazizxon tomonidan boj mahkamasiga to‘ra etib tayinlangan. Darveshona fe‘l, shoirona ko‘ngil sohibi bo‘lgan So‘fi Olloyor bu lavozimdan tezda iste‘fo berib, o‘z davrining mashhur shayxi Navro‘zga shogird tushgan, tariqat talablarini bajarib, shayxlik martabasiga ko‘tarilgan, valiulloh (karomat sohibi) bo‘lib yetishgan. Turkiy va forsiy tillarida ijod qilgan So‘fi Olloyor ijodining asosiy yo‘nalishi islom ma‘rifatini keng xalq orasiga yoyish va tasavvufning insoniy kamolot bilan bog‘liq g‘oyalarini targ‘ib-tashviq qilishdan iborat. U «Maslak ul-muttaqin» («Taqvodorlar maslagi»), «Murod ul-orifin» («Oriflar murodi»), «Mahzan ul-mute‘in» («Itokatkorlar xazinasi») asarlarini forsiy, «Sabot ul-ujizin» («Ojizlar saboti»), «Favz un-najot» («Najot tantanasi») masnaviylarini turkiy tilda yaratgan. Forsiy va turkiyda bitilgan boshqa she‘rlari ham mavjud. «Mevalar munozarasi» nomli manzuma ham unga nisbat beriladi. So‘fi Olloyorning shoh asari «Maslak ul-muttaqin» bo‘lib, 12 ming bayt, 135 ta katta-kichik bobdan iborat. Ilohiy ma‘rifatning badiiy talqiniga bag‘ishlangan bu asar el orasida shuhrat tutganidan so‘ng do‘st-u yaqinlari undan turkiy tilda ham shunday bir kitob yozishni iltimos qiladilar. Bunga javoban u «Maslak ul-muttaqin»ni birmuncha qisqartirib, o‘zbek tilida nazmda bitgan va unga «Sabot ul-ujizin» deb nom bergan. O‘zbek falsafiy didaktik adabiyotining yetuk namunasi bo‘lmish ushbu asarda tasavvuf ta‘limotining ma‘naviy-axloqiy masalalarini keng yoritish bilan u turkiy tasavvuf adabiyoti rivojiga katga hissa qo‘shgan. Asarlarida islom ahkomlari, tariqat talablari, insoniy komillik shartlarini birma-bir ta‘riflab bergan. Axloqiy-ta‘limiy ahamiyati jihatidan, xususan, «Maslak ul-muttaqin» va «Sabot ul-ujizin» asarlari maktab va madrasalarda asosiy darsliklar qatorida o‘qitilib kelgan. Uning diniy-tasavvufiy ruhdagi pandu hikmatga yo‘g‘rilgan asarlari nafaqat Turkiston, balki Qashqardan tortib Etel (Volga), Yoyiq (Ural) daryolari vohalari, Hojitarxon (Astraxan), Bulg‘or, Orenburg va boshqa mintaqalarda yashovchi xalqlar orasida ham keng tarqalgan. Ular ko‘p nusxalarda ko‘chirilgan. 19-asrning oxirlariga kelib esa Toshkent, Qozon, Boku,

Istanbul va boshqa shaharlarda toshbosma yo‘li bilan bir necha marta bosilib chiqqan. So‘fi Olloyor asarlari ko‘plab xorijiy tillarga tarjima qilingan, ularga bag‘ishlab sharhlar yozilgan, lug‘atlar tuzilib, u qo‘llagan tasavvufiy istiloh-timsollar keng sharhlangan.

**Ushbu gaplar proyektor orqali namoyish etilib,
o‘qituvchi tomonidan izoh beriladi.**

Test asosida ishlash

1. Adabiyotda xonliklar davri o‘zbek adabiyoti qaysi davrlar oralig‘ini o‘z ichiga oladi?

A) XV-XIX asrlar B) XVI asrdan XIX asrning I yarmi C) XVII asrdan XIX asrning I yarmigacha D) XVIII asrdan XIX asrning I yarmigacha

2. Qo‘qonga bostirib borib mashhur shoira Nodirabegimni farzand-u nabiralari bilan hammaning ko‘zi o‘ngida vahshiylarcha qatl ettirgan amir nomi qaysi qatorda to‘g‘ri berilgan?

A) Buxoro amiri Muhammad Rahimxon B) Xiva xoni Abulg‘ozi Bahodirxon C) Ming urug‘idan bo‘lgan Shoxruhbiy D) Buxoro amiri Nasrulloxon

3. Xiva xoni Abulg‘ozi Bahodirxonning qaysi asarlari “Boburnoma”dan keyingi o‘zbek adabiyotidaga eng noyob hodisa bo‘lib kirib kelgan?

A) “Ansob us-Salotin”, “Shajarayi-tarokima ” B) “Muntahab ut-tavorix”, “Shajarai-turk” C) “Shajarai-turk”, “Shajarai-tarokima” D) “Shajarai-turk”, “Shohnomai-nusratpayom”

4. Abulg‘ozi Bahodirxonning qaysi fazilati bilan Boburdan keyingi ikkinchi hukmdor shaxs deb ta’riflaymiz?

A) yozgan ikki buyuk asari uchun B) har jihatdan yetuk inson, tadbirkor podshoh, tengsiz olim va sarkarda bo‘lgani uchun C) o‘zi tirik va soppa-sog‘ ekanligida taxtini o‘g‘liga topshirgani uchun D) davlat boshqaruvidagi ishlari uchun

5. XVIII asrda Xivada Munis va Ogahiy qanday asarini yaratdi?

A) “Firdavs ul-iqbol”, “Baxt bog‘i”, “Riyoziy ud-davla”, “Natoyij ul-fikr” B) “Natoyij ul-fikr”, “Gulshani davlat”, “Iqboli Fuzuliy” C) “Firdavs ul-iqbol”, “Baxt bog‘i”, “Riyoziy ud-davla”, “Zubdat ut-tavorix” D) A, B

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. ”Adabiyot” (B.Qosimov va boshqalar) 10-sinf uchun darslik. Toshkent. 2004-yil.
2. Mallayev N. O'zbek adabiyoti tarixi. -Toshkent, «O'qituvchi», 1976.
3. B.To'xliyev, R.Mirsamiqova, O. Ametova. Adabiyot II. Toshkent